

Bör antaganden vara orealistiska?

NIKLAS JAKOBSSON

I ett tidigare nummer av denna tidskrift diskuterar Jan Tullberg fenomenet ekonomisk imperialism (Tullberg 2006). I ett kort avsnitt diskuterar han ekonomers fokusering på prognoser och menar att detta inte är ett stort problem för forskningen. Jag kan till viss del hålla med om detta men anser att det finns en risk att ekonomer tillhandahåller prognoser och policyrekommendationer på områden där forskningen faktiskt inte håller för det.

Som Tullberg påpekar personifierar Milton Friedman (1953) detta instrumentalistiska angreppssätt inom den ekonomiska forskningen. Enligt instrumentalismen är målsättningen med vetenskapen att skapa teorier som kan förutsäga verkligheten. En teoris förklaringsförmåga är därför inte det viktiga; teorier ska i stället bedömas utifrån hur bra de är på att förutsäga saker. Hur väl de antaganden som görs stämmer överens med verkligheten är därför inte intressant; det är snarare deras tillämpbarhet som är avgörande.

Friedman menar att vetenskapens mål är att utveckla teorier eller hypoteser som kan förutsäga händelser som ännu inte observerats. Härigenom är det enda relevanta testet av huruvida en teori är riktig om dess förutsägelser stämmer överens med verkliga erfarenheter. Vidare kan en teori i egentlig mening aldrig bevisas; man kan däremot misslyckas med att motbevisa densamma. Ett problem här är också att observerade fakta aldrig är oändliga, något som möjliga hypoteser alltid är. Detta innebär att om en hypotes är överensstämmande

med empirin så kommer det alltid att finnas oändligt många hypoteser som är lika möjliga. Med anledning av detta kommer alltid valet av teori att vara godtyckligt. Friedman lyfter vidare fram att användningen av kontrollerade experiment i samhällsvetenskapen är mycket svårare än inom naturvetenskapen. Han menar dock att detta faktum inte är ett oöverstigit hinder för att testa förutsägelserna av en teori.

Friedman argumenterar starkt emot att bedöma en teori utifrån hur väl dess antaganden stämmer överens med empirin och menar att en teori eller modell kan vara utomordentligt bra på att förutsäga händelser samtidigt som dess antaganden är mycket dåliga beskrivningar av verkligheten. Friedman (1953, s 14–15) skriver: "A hypothesis is important if it 'explains' much by little... To be important, therefore, a hypothesis must be descriptively false in its assumptions... the relevant question to ask about the 'assumptions' of a theory is not whether they are descriptively 'realistic', for they never are, but whether they are sufficiently good approximations for the purpose in hand".

En viktig fråga är hur vi ska avgöra om en modell kan sägas vara bra eller ej; Friedman betonar här två avgörande faktorer. Den första är om en annan modell är bättre på att förutsäga händelser och samtidigt är jämförbar med den ursprungliga modellen i övrigt. Den andra är när en modell är bättre på att förutsäga saker men endast till en högre kostnad. Nyttan från bättre förutsägelser måste alltså vägas mot kostnaderna för att nå dem. Friedman menar alltså att antaganden om att exempelvis individer är rationella och att företag maximerar sin vinst inte ska bedömas utifrån huruvida det de facto är så utan utifrån hur bra teorierna med dessa antaganden förutser verkliga händelser. Vi kan då se det som att individer agerar *som om* de

REPLIK
till Tullberg

Niklas Jakobsson är doktorand i nationalekonomi vid Göteborgs universitet. Hans forskningsintresse rör främst offentlig ekonomi. niklas.jakobsson@handels.gu.se

Tack till Bo Sandelin för värdefulla kommentarer.

var rationella och företag *som om* de var vinstmaximerare.

Enligt Torrance (2001) är det inte självklart att detta tillvägagångssätt är det bästa; falska premisser kan generera såväl sanna som falska slutsatser emedan sanna premisser endast genererar sanna slutsatser. På områden där vår förståelse av verkligheten är låg är därför premissernas eller teoriernas sanningshalt av större vikt. Eftersom instrumentalisten vill att teorier ska utvärderas efter huruvida de tillhandahåller goda förutsägelser är det intressant att notera att ekonomiska teorier generellt sett är ganska dåliga på att förutse utvecklingen. Utifrån detta kan den instrumentalistiska ansatsen ifrågasättas inom nationalekonomi (Lawson 2001). Också McCloskey (1983) har ifrågasatt möjligheterna att göra förutsägelser inom nationalekonomi. Enligt detta synsätt krävs förståelse för kausala samband vilket är mycket svårt att skaffa med hjälp av orealistiska antaganden.

Pålsson Syll (2001) menar att instrumentalisten inte bryr sig om att en teori kan producera korrekta svar på felaktiga grunder eller att en teori bara är bra i vissa sammanhang. Vidare kontrasterar han detta mot realistens synsätt enligt vilket antagandena bör vara praktiskt relevanta och också fungera i andra sammanhang. För att förklara och förutsäga ekonomiska fenomen krävs teorier som ger förståelse för underliggande mekanismer i det ekonomiska systemet; att endast finna korrelationer mellan händelser är inte tillräckligt.

När det kommer till nationalekonomins möjligheter att förutsäga ekonomin är Pålsson Syll (2001) skeptisk eftersom detta kräver slutna villkor. Nationalekonomin kan inte skapa slutna system eftersom experiment är svåra att

genomföra: "Människan själv förändras ständigt och påverkar och förändrar kontinuerlig[t] sin omgivning och därigenom villkoren för det egna agerandet" (s 161). Han menar att förutsägelser på sin höjd kan göras genom att påvisa tendenser. "Ur detta perspektiv är det inget direkt formellt fel i det sätt som ekonomiska teorier är uppbyggda på. Problemet är att de antaganden om individer och betingelser man gör är så orealistiska och att man ibland tar modellen för verkligheten själv" (s 163). En viktig skillnad mellan naturvetenskapen och samhällsvetenskapen är att de förhållanden under vilka naturvetenskapliga lagar gäller oftare faktiskt förekommer i verkligheten; ekonomiska lagar opererar i föränderliga förhållanden från vilka den ekonomiska analysen måste abstrahera i större utsträckning (Roll 1973). Tullberg (2006) tar inte upp denna kritik och menar i stället att realistiska beskrivningar av händelseförlopp snarare bör ses som ett komplement till den viktigare målsättningen; att tillhandahålla förutsägelser, och gör en något orättvis jämförelse mellan tvivelaktiga tolkningsförsök och goda prognoser. Jag vill här poängtera att god prognosförmåga inte, vilket Tullberg antyder, är detsamma som förståelse.

Avslutningsvis kan sägas, vilket tidigare påpekats av Kerkmeester (2000), att en medelväg mellan renodlade instrumentalister och realister torde resultera i slutsatsen att vikten av realistiska antaganden är avhängig syftet med teorin. Är målet att göra förutsägelser och orealistiska teorier kan tillhandahålla goda förutsägelser så är inte antagandenas sanningshalt särskilt problematisk. Är målet i stället att förklara hur saker de facto fungerar är realistiska antaganden dock mycket viktiga.

REFERENSER

Friedman, M (1953), "The Methodology of Positive Economics", i Friedman, M, *Essays in Positive Economics*, University of Chicago Press, Chicago.

Kerkmeester, H (2000), "Methodology: General", i Bouckaert, B och G De Geest (red), *Encyclopedia of Law and Economics*, Edward Elgar, Cheltenham.

Lawson, T (2001), "Two Responses to the Failings of Modern Economics: the Instrumentalist and the Realist", *Review of Population and Social Policy*, nr 10, s 155-181.

McCloskey, D N (1983), "The Rhetoric of

Economics", *Journal of Economic Literature*, vol 21, s 481-517.

Pålsson Syll, L (2001), *Den dystra vetenskapen – Om nationalekonomins och nyliberalismens kris*, Atlas Akademi, Stockholm.

Roll, E (1973), *A History of Economic Thought*, Faber and Faber, London, 4:e upplagan.

Torrance, T (2001), "The Philosophy and Methodology of Economics", i Mair, D och A Miller (red), *A Modern Guide to Economic Thought*, Edward Elgar, Aldershot.

Tullberg, J (2006), "Ekonomisk imperialism – ett tvärvetenskapligt framsteg eller en villoväg?", *Ekonomisk Debatt*, årg 34, nr 6, s 79-90.

Imperialism grundad på missförstånd

ROBIN DOUHAN
OCH STAFFAN VAHLQUIST

I sin analys av "ekonomisk imperialism" drar Tullberg (2006) slutsatsen att det gagnar den vetenskapliga processen om olika teorier – även sådana från olika discipliner – stöts och blöts mot varandra. Det är naturligtvis svårt att inte hålla med Tullberg i detta.

De som ägnar sig åt utflykter utöver ämnesgränserna benämns imperialister, till skillnad från specialisterna. Det som utmärker imperialisterna är enligt Tullberg att de arbetar med "mer preciserade värderingar och breda tillämpningsområden". Vi förstår den senare attityden som att ekonomer utsträcker sitt angreppssätt till saker som till synes ligger utanför den ekonomiska sfären av samhället, saker som traditionellt utforskats av t ex sociologer.

Enligt Becker (1976), som även citeras av Tullberg, karaktäriseras det ekonomiska angreppssättet av tre antaganden. Dessa antaganden är: (i) maximerande beteende, (ii) marknadsjämvikt

och (iii) stabila preferenser. Imperialismen skulle då bestå i att man överför samma antaganden till studiet av t ex kriminalitet, äktenskap och andra områden som traditionellt varit förbehållna andra samhällsvetenskaper.

Förstår vi Tullberg rätt så menar han att det är just att samma saker analyseras med hjälp av teorier från olika discipliner som leder till att konflikt eller rivalitet uppstår. Med en liknelse skulle man kunna säga att olika discipliner kommer till samma arena för att göra upp om vems teorier och metodologiska verktyg som är bäst.

I de följande avsnitten tar vi upp två problem med denna starkt idealiserade bild av den vetenskapliga processen. För det första frågar vi oss om, och i sådana fall på vilket sätt, teorier från så olika discipliner som sociologi och nationalekonomi kan jämföras. Vår andra kritik mot Tullberg är att han inte tydligt redovisar varför eller för vem vetenskaplig imperialism skulle kunna tänkas vara ett problem. Följaktligen framstår hela syftet med Tullbergs analys som oklart.

Är samma sak samma sak?

Tullberg behandlar i slutet av sin artikel ekonomiska och sociologiska teorier som rivaliserande. Därigenom förutsät-

REPLIK till Tullberg

Robin Douhan är doktorand i nationalekonomi vid Uppsala universitet. Hans huvudsakliga forskningsintressen är tillväxt, entreprenörskap och vetenskapsteoretiska frågor. robin.douhan@nek.uu.se

Staffan Vahlquist är fil mag i teoretisk filosofi och arbetar som redaktör på bokförlaget Ruin. staffan@ruin.se

ter han att de är jämförbara, ty rivaliteten måste ju vara en rivalitet om något. Tullbergs artikel är ganska tystlåten om vari denna jämförbarhet består, men såvitt vi kan se tänker han sig att teorierna är jämförbara eftersom de handlar om "samma sak". Bristen på bättre precision än så blir emellertid mycket problematisk. Problemet framstår kanske med större tydlighet om vi betraktar det ur den motsatta synvinkeln. Storheter från sociologins historia som Karl Marx, Georg Simmel och Max Weber har som bekant undersökt olika aspekter av det ekonomiska livet. Men – och om detta skulle nog de flesta vara eniga – det innebär inte därför att de undersökt "samma sak" som ekonomer. För även om de nomologiskt undersökt "samma sak" så har det skett från en helt annan utgångspunkt. Det handlar om olika ansatser, perspektiv, angreppssätt eller ramverk.

Men skulle det omöjliggöra en fruktbar jämförelse? Antagligen inte, men det gör den problematisk och kräver en långt större begreppslig lyhördhet än den Tullberg uppvisar. Vi ser detta tydligt när han diskuterar möjligheten att inkludera värden som t ex "identitet" i nyttofunktionen. Detta kan tyckas som ett smart drag, men många av dem som talar om "identitet" i sociologin skulle inte tänka sig att "identitet" är något som individen kan välja. Följaktligen blir begreppet "identitet" ett helt annat, även om ordet nominellt sett är detsamma. Om man alls ska jämföra sociologiska teorier om identitet och nationalekonomiska preferensmodeller så skulle man kanske kunna säga att de förra vill förstå hur det kommer sig att den och den individen har just de preferenserna – och här kan kulturell påverkan, upprätthållandet av social status osv vara viktiga faktorer. Detta är sällan av intresse för nationalekonomin, vilket just beror på att den har ett helt annat angreppssätt.

Ett annat exempel är när Tullberg diskuterar olika teorier om vilka bakomliggande mekanismer som styr människors handlingar. Nationalekonomi och sociologi tycks här ha två diametralt motsatta teorier. Jämförelsen kan formuleras i frågan om det är incitamentpreferensmatchning eller internaliserade normer som styr människors handlingar? Problemet med denna jämförelse är, som Tullberg själv påpekar, att de två teorierna båda blir mycket "tunna" vilket gör att det är svårt att falsifiera dem. Det blir därför i slutänden svårt att avgöra vilken teori som har starkast stöd.

Ska man föra en fruktbar diskussion om vilken teori som är den bästa behövs det någon form av jämförbarhetskriterium. Poppers välkända falsifierbarhets-kriterium är en sådan (meta)norm för jämförelse av olika teorier. Men detta kriterium tycks alltså vara svårt att tillämpa i ovan nämnda jämförelse. Det är också en genomgående svaghet i Tullbergs text att han aldrig lyckas presentera något tillnärmelsevis klart jämförbarhetskriterium. Mot slutet av sin uppsats talar han svävande om att en teori hävdar sig gentemot andra såtillvida att den är "bättre underbyggd", närmare än så kommer vi inte.

Det skulle kunna hävdas att det är omöjligt att vetenskapligt avgöra vilket av två olika perspektiv som är mest sant om det saknas några hållbara jämförbarhetskriterier. (Här kan man dra paralleller till Kuhns (1997) insikt om att två skilda paradigmer måste förstås vart och ett på sitt sätt). Skillnaderna mellan perspektiven skulle då vara av den arten att det egentligen aldrig kan bli tal om en rivalitet eller konkurrens. För att återvända till liknelsen kan vi säga att sociologlaget kommer till arenan utrustade med tennisracketar medan ekonomerna kommer till arenan med fotbollar. Båda använder sig av ett nät som är uppspänt mellan två stolpar på planen.

Men deras användning av nätet skiljer sig väsentligt och att träffa nätet har vitt skilda innebörder för utövarna. Att både en utövare från ekonomlaget och en från sociologlaget kallas "idrottsman" och att de båda använder sig av och talar om "samma nät" är härvidlag av sekundär betydelse.

Så kan man se på saken. Vi tror inte att Tullberg skulle hålla med om detta, han säger sig vara en "modernist" som ser vetenskapen som ett fält. Vi är egentligen inte heller ute efter att kritisera detta synsätt. Däremot menar vi att dagens faktiska skillnader mellan vetenskaperna är så stora att om det ska kunna bli tal om ett ömsesidigt utbyte så kan man inte släta över problemet om på vilket sätt två eller flera discipliner kan jämföras. Naturligtvis finns det somligt som en vetenskap kan lära av en annan och interdisciplinär kommunikation kan många gånger vara fruktbar och spännande, men liksom på livets övriga områden bygger detta utbyte på att man förstår att den andre verkligen är en annan, att hon har en historia som färgar frågeställningar och vilka problem som kan anses relevanta. Annars blir kommunikationen skenbar.

Vem bryr sig om imperialisten?

I den bok av Becker (1976) som av Tullberg förs fram som ett exempel på imperialistisk forskning står att läsa:

In 1956 a prominent young economist expressed surprise at learning that I was working on racial discrimination, saying that I was supposed to be a neo-classical type economist. My attempt to explain why my study was an application of neo-classical economics was greeted very sceptically. The reception among some sociologists and other social scientists was, on the other hand, surprisingly (to me!) favorable. (s 15)

Varför väckte inte Beckers intrång på sociologins domäner starkare reaktioner? Och för den delen – varför har inte sociologer som uttalat sig i ekonomiska frågor fått ett starkare bemötande av ekonomkåren? Som Tullberg själv påpekar har sociologin endast i mycket liten utsträckning influerats av national-ekonomi; nyligen publicerades i denna tidskrift (Tham 2006) en artikel som redogjorde för forskningsläget inom kriminologi, och även där tycks slutsatsen vara att inflytandet är mycket litet. Det tycks med andra ord som att det ömsesidiga kritiserandet och den därmed avhängiga imperialismen som Tullberg talar om i själva verket är något av en myt.

En myt avfärdas med fakta, men det kunde likväl vara intressant att fråga sig hur denna myt har kunnat uppkomma. Vi vill här avsluta med att lägga fram en tänkbar sociologisk förklaring. Förklaringen bygger på ett (enligt vår mening plausibelt) antagande att olika yrkesgrupper har ett behov av att profilera sig gentemot andra yrkesgrupper. I det syftet är det inte ovanligt att det uppfinns olika myter för att åstadkomma en uppdelning i "vi" och "dom". Myten om en konflikt skulle i så fall kunna förklaras som en grupp-social mekanism ämnad att stärka den egna identiteten. Det vill säga: man föreställer sig att de som tidigare hade ensamrätt på vissa forskningsfrågor känner sig hotade av slagkraften i ens egen analys. De hotade bildar en "dom" grupp som är tydligt avgränsade från "vi" som äger analysredskapet.

Vi vill inte hävda att sådana sociala mekanismer är vanligare förekommande hos ekonomer än hos andra. Vår poäng är endast att om utbytet och samarbetet mellan olika discipliner ska kunna främjas så bör man vara mer lyhörd än Tullberg för vari en eventuell konflikt verkligen består. Vad gäller sakliga forskningsfrågor tycks den på många sätt begränsad.

REFERENSER

Becker, G (1976), *The Economic Approach to Human Behavior*, University of Chicago Press, Chicago och London.

Kuhn, T S (1997), *De vetenskapliga revolutionernas struktur*, Thales, Stockholm.

Tham, H (2006), "Nationalekonomer som kriminologer", *Ekonomisk Debatt*, vol 34, nr 5, s 5-16.

Tullberg, J (2006), "Ekonomisk imperialism – ett tvärvetenskapligt framsteg eller en villoväg?", *Ekonomisk Debatt*, årg 34, nr 6, s 79-90.

Svar till Jakobsson samt Douhan och Vahlquist

JAN TULLBERG

Isin replik till Tullberg (2006) reser Niklas Jakobsson (Jakobsson 2007) invändningar mot den ekonomiska analysvinkeln och anser att jag är för välvillig mot den friedmanska tesen (Friedman 1953). Jag hävdar dock inte att det är ointressant eller improduktivt att ha realism i premisserna, utan att detta tvärtom är generellt berikande och underlättar såväl förutsägelser som en mer avancerad förståelse för orsakssamband. Men poängen är att en god prognosförmåga är ett tillförlitligt tecken på att man tagit ett steg mot insikt, medan deskriptiva empiriska studier inte bekräftar några intressanta samband. Den teoretiska kopplingen blir mer av en ideologisk tolkning, "a just so story".

Förståelse ställs ofta mot förklaring av hermeneutiskt influerade personer, men det råder inget motsatsförhållande. Inslagda förutsägelser är inte blott efterhandskonstruktioner utan substantiella steg på vägen till förklaringar och orsakssamband. Reell förståelse implicerar inte någon holistisk samklang utan övertygande kausala förklaringar som manifesterar sig i såväl god prognosförmåga som överensstämmelse med andra empiriska observationer. En motsättning till termen förklaring uppstår först om förståelse används som term för ett anspråk på någon oprecise-

rad insikt eller känslomässig sympati.

Jakobsson (2007) påstår att "falsa premisser kan generera såväl sanna som falska slutsatser emedan sanna premisser endast genererar sanna slutsatser". Mot detta vill jag invända med eftertryck. Någon sådan logisk automatik föreligger i stort sett aldrig. Teorins uppgift är just att lyfta fram skogen bland alla träd samt att se stora händelsemönster i myllret av små förändringar. Inga generella slutsatser framträder logiskt, utan empirin måste generaliseras genom abstraktion och förenkling.

Man bortser ofta från det praktiska och även empiriskt betydelsefulla med en god teori. Det finns all anledning att ta till sig Sir Arthur Eddingtons utsaga "Never believe a new piece of data until it has been confirmed by theory" (Binmore 1998, s 321). De yttre planeterna i vårt solsystem var prognostiserade av astronomer innan de observerades genom oregelbundenheter i de kända planeternas rörelser. En teorivag verksamhet riskerar att acceptera alltför många observationer som senare visar sig vara inte nya planeter, utan smutsfläckar på linsen.

Falsifierbarhet är viktigt. Därmed inte sagt att en enstaka studie har förmåga att vederlägga en teori. Men kvintessensen med en empirisk undersökning är just att den har teoretisk relevans. Den bör utformas så att resultatet antingen kan stödja teorins förutsägelse eller motsäga den. Det senare utfallet blir mycket starkare om det samtidigt stöder en annan rivaliserande teori. Då tas ett

steg från att observera en imperfektion till en jämförelse.

I dessa frågor tycker jag att ekonomlinjen står sig mycket väl mot kritik. Man bör naturligtvis svara nej på den fråga Jakobsson (2007) ställer – ”Bör antaganden vara orealistiska?” Men de måste också vara generaliseringar och ibland visar kritiken mot ekonomerna en oförmåga att förstå varför man bör generalisera och att det gäller att göra generaliseringar som potentiellt kan förbättra en teori. Mot detta framförs ofta en sokratisk ödmjukhet: ”Verkligheten är så komplex”, ”det går inte att generalisera”, ”ju mer jag lär mig ju mer inser jag min okunnighet”. Vetenskapen blir en serie fallstudier där författaren helgarderar sig bakom att allt är hans/hennes personliga tolkning och generaliserbarheten blir obefintlig. I kontrast med denna tradition framstår den ekonomiska ansatsen i fördelaktig dager.

Jag ser ”empiriresistens” som ett generellt problem. Forskare kan bli så övertygade om att deras teorier är riktiga att intresset för empiri avtar. I en platonisk besvikelse över faktiska cirkelars bristfällighet som approximationer till cirkelns idé, kan man välja att bortse från empirin. Många samband ses som så väl teoretiskt förankrade att de inte rubbas av motstridiga data. Ekonomerna förleds inte enligt min uppfattning av den friedmanska förutsägelsesten, utan också ekonomer är resistent mot empiriska intryck när de egna förutsägelsesten *inte* slår in. Problem uppstår när man bryter mot det implicita rådet i den friedmanska ansatsen: god prognosförmåga indikerar att man är på rätt väg och dålig prognosförmåga att så inte är fallet. Det är en vidlyftig acceptans av dålig prognosförmåga som är den främsta bristen enligt min bedömning.

Robin Douhan och Staffan Vahlquist uttrycker i sin replik till Tullberg

(2006) en viss skepticism över möjligheterna för ekonomisk imperialism och noterar att intresset över disciplinklyftorna är begränsat (Douhan och Vahlquist 2007). De hävdar vidare att identifikation med en vi-grupp och distansering till en dom-grupp kan leda till ”myten om konflikt”. En sådan avog inställning mot utsocknes teorier berörs vid ett flertal tillfällen i min artikel, men jag menar att en sådan skrämthet leder till en *brist* på imperialistisk influens – inte att den leder till ”myten om en konflikt”. Douhan och Vahlquist (2007) undrar ”för vem vetenskaplig imperialism skulle kunna tänkas vara ett problem”. Resonemanget ovan visar på svaret. Vetenskapsmän som är komfortabla med det gällande teorioligopolet i sin egen disciplin ser imperialismen som ett hot – inte som en möjlighet att skrodera över den egna gruppens förträfflighet.

En gruppegoistisk avoghet är knappast lämplig att visa utåt, men det finns andra argumentationslinjer som är betydligt mer användbara och respekterade. En är att hävda att man på en mycket allmän nivå är positiv till tvärvetenskap, kommunikation och utbyte, men när det kommer till kritan menar att de olika teorierna är ojämförbara – ”inkommensurabla” med filosofisk jargong. Douhan och Vahlquist (2007) beskriver inte sig själva som radikala relativister utan invändningen läggs på en mer praktisk nivå. De uppger sig inte vilja invända mot en modernistisk syn, men det är väl just detta som ligger i botten på deras skepticism mot jämförelser. De höjer Kuhns (1962) oklara paradigmbegrepp till ”en insikt” och deras metafor med tennisspelare och fotbollsspelare är en slagkraftig illustration för en relativistisk syn.

Min uppfattning är att vetenskapen inte är som två olika idrottsgrenar med skilda regler eller två olika religiösa sek-

ter som tolkar var sin heliga bok. Vetenskapsmän från olika discipliner hamnar i en konkurrenssituation när deras analyser gäller samma händelse. En framgångsrik analys av ett fall lockar till att pröva samma analysförklaring på liknande fall. Om statsvetare kommit till intressanta slutsatser om hur väljarna gör sina politiska val så är det inte orimligt att pröva den analysen på andra val. Ekonomer, sociologer och psykologer får sina uppslag, främst inom sina områden, men varför inte pröva dem också på politiska val?

Den andra frågan Douhan och Vahlquist (2007) ställer är hur olika teorier ska jämföras mot varandra. En första komponent i mitt svar är att alla discipliner till sist intresserar sig för ett fåtal stora frågor. Vad leder till depression, krig, självmord, konflikt, och vad leder till harmoni, fred, välbefinnande? Dessa fenomen kan ses som beroende variabler och olika discipliner fokuserar på olika oberoende favoritvariabler om vilka man utvecklar expertis. Metastudier kan vara ett sätt att undersöka om dessa variabler får det stora genomslag som förväntas av teorin. Jag nämner i artikeln några svenska studier som levererar tung kritik mot *public choice*. Varje disciplin har naturligtvis en mycket stor mängd frågor som knappast intresserar någon utanför "diskursen". Men allt detta är mer att se som förarbeten inför analysen om genomslag på de viktiga beroende variablerna. Här råder rivalitet. Vilka teorier kan påvisa, inte bara skillnader i inputvariabler, utan också ett genomslag i en väsentlig output? Detta blir en central jämförelse mellan olika discipliner.

Helst ska också disciplinen utveckla verktyg för att påverka inputvariabeln så att en bättre output kan uppnås. Många teorier, exempelvis de psykoanalytiska, tycks ha misslyckats i den utsträckningen att många ser den vetenskapliga till-

hörigheten som förbrukad. Både social ingenjörskonst och makroekonomisk politik visar på att det, diplomatiskt uttryckt, finns utrymme för förbättringar. Reformistisk kraft är en kvalitet hos olika teorier som kan jämföras.

Douhan och Vahlquist (2007) hyser en uppfattning de beskriver som lyhörd; att "samma sak" inte nödvändigtvis "är samma sak". Skillnader i utgångspunkter genererar resultat i skilda världar; svaren kan låta rivaliserande, men de gäller olika frågor. Min uppfattning är att många teorier söker svar på samma fråga och blir rivaliserande just för att de lockas till olika svar för att de har olika utgångspunkter och olika favorithypoteser. Douhan och Vahlquist (2007) nämner Marx som en sociolog vars konklusioner skulle vara avskilda från ekonomernas. Om vi synar den materialistiska historieuppfattningen så kan vi först konstatera att den redan finns utvecklad hos Adam Smith (1776); den ekonomiska basen bedömdes som det mest fundamentala för olika samhällen. Marx insats var en mindre lyckad variant med tillsats av hegeliansk dialektik. Denna variant utmynnade i en mycket tydlig prognos vilken har blivit falsifierad av den historiska utvecklingen. Jag bedömer hans teori som jämförbar med och otvetydigt sämre än den liberala teorin. De två teorierna har upplevts som starkt rivaliserande av de flesta intellektuella under lång tid. Har de begått ett misstag som inte insett att teorierna hör till skilda världar? Finns något att vinna på att betrakta Marx teori som inkommensurabel med den kapitalism han kritiserar? Man kan möjligen omklassificera honom till en science fictionförfattare från 1800-talet och sätta honom bredvid Jules Vernes i bokhyllan. Jag har inga sympatier för Marx, men jag anser att han bör tillerkännas en roll som kombattant. Det må betecknas som lyhört och välvilligt att

dela ut separata revir till olika teorier, men det kan också ses som att inte riktigt ta dem på allvar.

Inom *New Age* kan det vara en rimlig inställning att inte kritisera andra inriktningar utan låta var och en bli salig på sin tro. Inom olika vetenskaper råder ingen välvillig samexistens utan kritisk analys och jämförelser mellan konkurrerande teorier. Erfarenheten indikerar att denna attityd framgångsrikt har bidragit till fördjupad kunskap. Enligt min bedömning finns all anledning att förespråka en sådan attityd, inte bara inom respektive disciplin, utan också tillstyrka en konkurrens mellan teorier från olika discipliner.

REFERENSER

Binmore, K (1998), *Just Playing – Game Theory and the Social Contract*, MIT Press, Cambridge, MA.

Douhan, R och S Vahlquist (2007), "Imperialism grundad på missförstånd. Replik till

Tullberg", *Ekonomisk Debatt*, årg 35, nr 1, s XX-XX.

Friedman, M (1953), "The Methodology of Positive Economics", i Friedman, M, *Essays in Positive Economics*, Chicago University Press, Chicago.

Jakobsson, N (2007), "Bör antaganden vara orealistiska? Replik till Tullberg", *Ekonomisk Debatt*, årg 35, nr 1, s XX-XX.

Kuhn, T (1962), *De vetenskapliga revolutionernas struktur*, nyutgåva 1981, Doxa, Lund.

Smith, A (1776), *The Wealth of Nations*, nyutgåva 1970, Penguin Books, London.

Tullberg, J (2006), "Ekonomisk imperialism – ett tvärvetenskapligt framsteg eller en villoväg?", *Ekonomisk Debatt*, årg 34, nr 6, s 79-90.